

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Ro'ziyeva Nasiba Kenjayevna

*Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali Pedagogika va tillarni o'qitish
fakulteti Gumanitar fanlar kafedrasida mudiri*

TALABALARNING GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA DIALOGNING ROLI VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR

Annotatsiya

Dunyoning ko'p joylarida fransuz tilini o'qitishning zamonaviy uslublariga qiziqish ortib borayotgani uni qanday qilish kerakligi-o'quv rejasi, mavzu masalasi va metodikasi o'tmishda ishlab chiqilgan tanish me'yorlardan qanday farq qilishi kerakligini keltirib chiqaradi. An'anaviy fransuz tilini o'qitish haqida ko'p narsa yozilgan va yaqin vaqtgacha fransuz tilini o'qitishning zamonaviy usullari to'g'risidagi ma'lumotlar deyarli yo'q edi. Hozirgi paytda ushbu mavzuga e'tiborni jalb qilish uchun ko'plab kitoblar va maqolalar yozilyapti.

Kalit so'zlar: Flashcards, Forvo veb-sayti, MP3 pleerga, dialog, gapirish ko'nikmasi, muloqot kompetensiyasi, uslub va usullar.

Fransuz tili juda chiroyli va boy til. Agar siz to'satdan uni 5 daqiqada ichida o'rganishingiz kerak bo'lsa, unda siz quyidagi usullarga murojaat qilishingiz kerak. Kun davomida siz chet tilida 50 ga yaqin jumlani osongina yod olishingiz kerak. Fransuz tilini o'rganayotgan yangi boshlovchilar uchun quyidagi tavsiyalarni aytmoqchiman

Fransuz fonetikasi asoslarini endigina o'zlashtirayotgan bo'lsangiz, Forvo veb-sayti sizga yordam beradi. Bu yerda siz istalgan vaqtda o'zingizni to'g'ri talaffuzda tekshirishingiz mumkin..

Fransuz tilida ajoyib seriallar. Albatta, agar siz tilni kecha o'rganishni boshlagan bo'lsangiz, uni tomosha qilishga hali erta. Lekin o'zlashtirish jarayonida asosiy daraja uni darslarga ulashga arziydi. Siz allaqachon bilgan narsangizni tushunishni, eshitishni o'rganishingiz kerak oddiy dialoglar va iboralar. Bu odatiy teleko'rsatuvlarga yaxshi alternativ bo'lib, ularni tomosha qilish siz uchun qiyin.

Fransuz fe'llari alohida hikoya... Agar siz mantiqni tushunsangiz, ularni turli vaqtlarda, shaxslarda va raqamlarda avtomatik ravishda birlashtirish siz uchun qiyin bo'lmaydi. Nafaqat alohida, balki suhbat davomida ham. Ona tilida so'zlashuvchilar bilan yozishmalar, suhbatlar va ovozi xabarlar orqali muloqot qilish mumkin. Dastlabki bosqichda muloqotni osonlashtiradigan maslahatlar va iboralar shablonlarni o'rganish maqsadga muvofiq.

Kompyuterga ega bo'lgan odam uchun fransuz tilini o'rganishning eng maqbul varianti juda ko'p chiqarilgan multimedia dasturlaridan biri bo'ladi. Kompyuter diski sizga to'liq vaqtda deyarli bir xil til kurslarini o'tash imkonini beradi sinf xonasi... Multimedia kursini onlayn yoki sotiladigan kitob do'konida xarid qilishingiz mumkin o'quv adabiyoti va kompyuter dasturlari.

Kompyuter ilovasidan foydalanib, siz tilning grammatikasi va sintaksisi bo'yicha tushuntirishlarni ham olasiz, chunki haqiqiy o'qituvchi rahbarligida siz tinglaysiz. to'g'ri talaffuz va vazifalarni bajarish. Dastur ularni o'zi tekshiradi, xatolarni ko'rsatadi va ularni tuzatishga yordam beradi. Biroq, kompyuter dasturiy ta'minotidan tashqari, baribir sizga fransuz tili darsligi, grammatika uchun ma'lumotnoma va fransuzcha lug'at kerak bo'ladi.

Agar siz professional tarzda ishlab chiqilgan multimedia kursidan foydalana olmasangiz, o'rganing fransuz tili buni o'zingiz boshqa yo'l bilan qilishingiz mumkin. Garchi bu holda ish qiyinroq bo'ladi va taraqqiyot sekinlashadi. Avval yaxshi frantsuz tilini olishga harakat qiling. Uni tanlayotganda, kitob qaysi bo'g'inda yozilganiga, taqdim etilgan materialni tushunish qanchalik qiyinligiga e'tibor bering. Eng qulay adabiyotlarni tanlashga harakat qiling.

Bundan tashqari, katta fransuzcha-ruscha va ruscha-fransuzcha lug'atlarni, grammatika qo'llanmasini va, afzalroq, sayyohlar uchun fransuzcha so'zlashuv kitobini sotib olishni unutmang. So'zlashuv kitobi yordamida siz eng keng tarqalgan burilishlar va iboralarni bilib olasiz. Shuningdek, eslatmalar uchun daftar kerak bo'ladi. Mashqlar va yangi so'zlarni yozish uchun alohida mashq kitoblari bo'lgan ma'qul. O'z-o'zini o'rganish bo'yicha qo'llanma ustida ishlash, barcha mashqlar va topshiriqlarni bajarib, har bir darsni ketma-ket o'tishga harakat qiling. Agar biror narsani tushunmasangiz, mavzuni chetlab o'tishga va davom etishga urinmang, qiyin materialni tushunishingizga ishonch hosil qiling.

Asosiy lug'atni yaxshiroq o'zlashtirish uchun har kuni 10 ta yangi so'zni o'rganishni qoidaga aylantiring. So'zlarni shu tarzda o'rganish kerak: A4 varag'ining to'rtidan bir qismini qalin qog'ozdan kichik kartalar qiling. Bir tomondan, 10 ta yangi fransuzcha so'zlarni, xuddi shu 10 ta so'zning orqa tomoniga o'zbek tiliga tarjimasini bilan yozing. So'zlarni fransuzcha asl nusxalarga qarab o'rganing va ularning ma'nosini umuman eslay olmasangizgina tarjimasiga qarang. Flashcards qulay,

chunki siz ularni hamma joyda o'zingiz bilan olib yurishingiz va har bir bo'sh daqiqada so'zlarni o'rganishingiz mumkin. Masalan, transportda sayohat qilish yoki avtobus bekatida kutish paytida.

Menga emas samarali usul- yozib oling Fransuzcha so'zlar va iboralarni MP3 pleerga tarjima qiling va kun davomida yo'lda tinglang. Shunday qilib, siz sezilmaydigan tarzda kerakli leksik hajmga ega bo'lasiz. O'qishning boshidanoq fransuz tilida iloji boricha ko'proq filmlarni tomosha qilishga harakat qiling va oddiy kitoblar yoki gazeta maqolalarini o'qing. Bu tajriba sizga beradi talab qilinadigan mahorat chet tilini tushunish va uni kundalik hayotda qo'llash.

Shuning uchun fransuz tilini o'qitish doirasida to'rtta ko'nikma (o'qish, gapirish, eshitish va yozish)ni kiritish va o'zaro bog'lash zarur. Talabalarning og'zaki nutqini o'stirishda juda ko'p usul va uslublardan foydalanish mumkin. Har bir uslubning o'ziga yarasha afzallik va noafzallik tomonlari bor. Bu, albatta, o'qituvchining mahoratiga bog'liq, u usullarni mavzuga, o'quvchilarning yoshiga, qobiliyatiga, xususiyatlariga qarab moslashtirishi va to'g'ri tanlashi kerak. So'nggi tendensiyalarga muvofiq, til ko'proq muloqot sifatida o'qitilishi ko'zlangan. Shu sababli og'zaki ko'nikmalarining nafaqat sifati va xususiyatlariga qarab, balki mavjud ta'lim amaliyotida ularni rivojlantirishga qaratilgan uslub va usullarda ham aks ettirish maqsadga muvofiqdir. Nofilologik guruhlarida til o'rganayotgan talabalarning gapirish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun muloqot yondashuvidan foydalanish eng samarali usullardan biri hisoblanadi. Shunday ekan, biz asosiy e'tiborni talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirishga qaratishimiz kerak. Chet tilini bilish insonni zamonaviy, har tomonlama yetuk inson qilib tarbiyalaydi, shuningdek, xalqaro biznes olamiga, butun dunyoga yo'l ochib beradi. Talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirishda tinglab tushunish, o'qish, dialogik, monologik nutqlardan foydalanamiz. Dialoglar har xil mavzularda bo'lishi mumkin. Avvalambor, kichikmatn yoki dialoglarni tuzishda o'qituvchi talabalarga mavzuga oid bo'lgan so'z va iboralar bilan ularni tanishtirib, ularning talaffuz qilish qoidalari, gaplarda ishlatilish tartiblari haqida ma'lumot beradi. O'qituvchi o'rganuvchilarga namuna sifatida kichik videoroliklar namoyish ettirib, so'ngra talabalardan juftlikda ishlashni so'rasa, muloqot davomida talabalar tilni ishlatishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarning oldini olishga muvaffaq bo'ladi. Auditoriyada suhbatlardan foydalanishning bir necha turlari bor: Dialogik nutq- bunda o'quvchilar ijodiy yondashish orqali bir-birlari bilan suhbatlashadilar. Zamonaviy fransuz tilini o'qitish metodologiyasida nutq qobiliyatini rivojlantirish uchun birinchi navbatda, dialoglardan foydalanish yaxshi samara beradi. Ushbu ko'nikmalarni turli xil o'quv qo'llanmalari, shu jumladan badiiy matnlar yordamida tarbiyalash mumkin. Bunday muloqotlar matnlarni an'anaviy ravishda yodlash va bir xil tarzda aytib berishdan saqlanish va ularni jonli fransuz tilidagi nutqqa aylantirish imkonini beradi. Bundan tashqari, o'quvchilarda so'z boyliklarini oshirishda va xotirani yaxshilashda yordam beradi. Dialoglar davomida o'quvchilar ravon, tezkor reaksiya, aktyorlik mahorati va albatta, grammatik jihatdan to'g'ri mashq qiladilar. O'quvchi matnni o'zi o'qiydi va ma'nosini aytib beradi. O'qish jarayoni interaktiv ravishda olib boriladi. Mashhur o'zbek, fransuz yozuvchilar tomonidan yozilgan qisqa hikoyalar, roman va boshqa

adabiy asarlardan o‘qish va so‘z birikmalarini yaratish, adabiy talqinlarni tayyorlash, tashkillashtirish va taqdim etish uchun foydalanishlari mumkin. Tinglab tushunish orqali o‘quvchilar nutq ko‘nikmalarini yaxshilashlari mumkin. Eshitish-nutq faoliyatining retseptiv shakli. Tinglash paytida nutqni tushuntirish asosan eshitish hissiyotlariga asoslangan. Talabalar tinglash mobaynida talaffuz etilayotgan so‘zlarning ohangiga e‘tibor beradilar va qayta takrorlash orqali ushbu so‘zlar xotirada mustahkamlanadi. Talabaga fransuz tilida suhbatga kirishish jarayonida tajriba sifatida eshitgan dialoglari yordam beradi va ko‘nikmalarini shakllantiradi. Qisqametrajli va o‘quv filmlarini tomosha qilish orqali fransuz tilini o‘rganish. Hozirgi kunda o‘qituvchilar talabalarning kitob, jurnal va gazetalarni o‘qish bilan birga haqiqiy filmlarni tomosha qilishga bo‘lgan talablarini inobatga olishmoqda. Ma’lumki, nafaqat bosma materiallar o‘qitishning ajoyib manbai bo‘lib xizmat qilishi mumkin, balki qo‘shiq va filmlar ham chet tillarni o‘rganishda muhim rol o‘ynaydi.

Lug‘at o‘qitishning ahamiyati. Lug‘at bu — til o‘rgatishning asosiy qism hisoblanadi. Yangi so‘z boyligini o‘rganish bilan bir qatorda o‘quvchi matn tinglash yoki o‘qish paytida tanish bo‘lmagan lug‘at bilan kurashish, nutq va yozishda lug‘atdagi kamchiliklarni bartaraf etish va ma’lum so‘z birikmalaridan yaxshi foydalanish va yangi so‘zlarni o‘rganish uchun strategiyalardan foydalanishi kerak. O‘qituvchi talabalar bilan doimiy ravishda kundalik hayotda ishlatiladigan iboralarni har bir mashg‘ulotida muloqot tarzida mashq qildirib borsa, talabalarda o‘ziga bo‘lgan ishonch, tilga bo‘lgan mehr va qiziqishlari uyg‘onib boradi. Shu bilan bir qatorda, o‘rganuvchilarni muntazam rag‘batlantirib borish, nutq davomida kuzatilgan kamchiliklarini vaqtida tuzatib, to‘g‘ri ko‘rsatmalar berish maqsadga muvofiq bo‘ladi. Talaba bunday muloqot qilish orqali yangi so‘zlarni o‘rganadi, ularni amaliyotida qo‘llash imkoniga ega bo‘ladi. Gaplashish davomida suhbat mazmunini tushunib boradi va suhbatdoshini tinglab, unga javob beradi. Dars jarayonida o‘rgangan barcha ibora va so‘z birikmalarni atrofida hamda real hayotda ishlatishga ularda tajriba hosil bo‘ladi. Til sohiblari bilan erkin muloqotda bo‘lishga o‘rganadilar. Suhbatni boshlashga va tugatishga, suhbatdoshga taklif va maslahatlar berishga, savollarga javob berishga, axborot almashishga, muhokama qilayotgan dalillarni aniqlashtirishga, o‘qigan yoki eshitganlarini muhokama qilishga o‘rganadilar. Bunday matnlar talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantiradi, o‘ziga bo‘lgan ishonchini kuchaytiradi, nutq faoliyatidagi asosiy eshitish va gapirish ko‘nikmalarini shakllantirishda, o‘z fikrini ravon va aniq ifodalashda katta yordam beradi. Zamonaviy fransuz tilini o‘qitishda yuqoridagi usullardan foydalanish o‘qituvchilarga dars jarayonida mukammal usulni qo‘llash o‘quvchilarning to‘g‘ri yo‘nalishda bilim olishlariga yordam beradi. Gapirish, nutq faoliyatining turi sifatida, og‘zaki fikr bayon etish demakdir. Gapirish oqibatida fikr aytiladi, savolga berilgan qisqa javob ham “fikr bayoni” hisoblanadi. Chet tilida gapirish uch qismdan iborat nutqiy faoliyatdir. Dastavval gapirishga moyillik (motivatiya) bo‘lishi taqozo etiladi. Ushbu til vositasida fikr aytish ehtiyoji tug‘uladi. Nutqiy harakatni bajarishga mayl paydo bo‘lsa, biror axborot berish, savolga javob qaytarish, yoki nonutqiy harakat (masalan iltimos,

buyrugʻ)ni ijro qilishga kirishiladi. Gapirishning ushbu qismida (intensiya) paydo boʻladi.

Fikrning izhor qismida analiz- sintez amallari ishga tushadi. Gapiruvchi xotirada tayyor turgan soʻzni yoki Grammatik birlikni tanlaydi, odatda, ona tili xodisalari xotirada tayyor turadi. Binobarin interferensiya paydo boʻladi (masalan chet tili va ona tilidagi soʻz tartibi bunga yaqqol misol boʻla oladi)

Gapirishning uchinchi qismi ijro etish, fikrni bayon etish, talaffuz qilish, yaʼni tashqi nutqqa uni ifodalashdan iborat. Uchala qismning amal qilishi nutq faoliyati turlaridan gapirishni yuzaga keltiradi.

Fikrni ogʻzaki bayon etishni (gapirishni) oʻrgatish, fikrning yozma bayoni, oʻzgalar nutqini idrok etib fahmlash (tinglab tushunish) kabi nutq faoliyati turlari bilan uzviy bogʻlangan holda tashkil etiladi. Fikrni ogʻzaki ikki shaklda, yaʼni monolog nutq va suhbat tarzidagi dialog nutqda ifodalash mumkin.

Fransuz tilida monolog va dialogni oʻrgatish oʻquv dasturining asosiy talablaridandir.

Xulosa qilganda, har qanday faoliyatni oʻrgatish paytida mashq markaziy oʻrinni egallaydi. Nutqiy mashqlarda esa tayyorlanmagan va tayyorlangan nutq sodir etiladi.

Nutqiy mashqlar: Tayyorlangan gapirish malakalarini oʻstirishga moʻljallangan mashqlar.

1. Tayanch soʻz, gapirish rejasi, sarlavha kabilarga suyanib, fikrni oʻzgartirib va toʻldirib bayon etish;
2. Axborot manbalari (rasm, kino, matn) kabilardan foydalanib fikr izhor etish;
3. Oʻrganilgan mavzuga asoslanib fikr aytish.

Tayyorlanmagan nutqni oʻrganish mashqlari:

1. Ona tilidagi hikoya, rasm, ovozsiz film kabi axborot asoslariga tayanib gapirish;
2. Oldin koʻrgan yoki oʻqigan, oʻylagan, hayolidan oʻtkazgan fikr mulohazalaridan tarkib topgan hayot tajribasidan kelib chiqib gapirish.

Tayyorlangan va tayyorlanmagan nutqiy mashqlardan namunalar beriladi

Adabiyotlar:

1. Jalolov J. «Chet tili oʻqitish metodikasi», Toshkent. «Oʻqituvchi nashriyoti» 1996 yil.

Zaripova R. A. «Chet tillarni oʻqitish metodikasidan qoʻllanma», Toshkent. «Oʻqituvchi». 1986 yil.

2. Milrud, R. P. Sovremennie konseptualnie prinsipi kommunikativnogo obucheniya inostrannim yazikam / R. P. Milrud, I. R. Maksimova // IYaSh. — 2000. — № 4. — S. 9–15; № 5 — S. 17–2.:

3. Отамуродова, Д. П. Fransuz tili darslarida talabalarning gapirish koʻnikmasini rivojlantirishda dialogning roli / Д. П. Отамуродова. — / Молодой ученый. — 2022. — № 1 (396). — С. 308-310. — URL: <https://moluch.ru/archive/396/87618/> (дата обращения: 21.02.2022).